

Norsk smykkekunst gjennom 50 år

Nitja senter for samtidskunst presenterer et bredt utvalg av kunsthåndverk som kan brukes. Slik defineres smykkekunst som vises i perioden 06.09.–19.10.25. Utstillingen bidrar til markeringen av Norske Kunsthåndverkeres 50-årsjubileum.

TEKST: INA GRAVEM JOHANSEN

– Vi har gapt høyt og vært ambisiøse på vegne av utstillingen. Kunstnerlisten teller 39 kunstnere og rundt 80 verk. Det er en stor utstilling til å være på en mellomstor institusjon som Nitja. Det eldste arbeidet som presenteres, er laget i 1975 og det nyeste i 2025.

Dette forteller Monica Holmen. Hun jobber som kurator på kunstsenteret i Lillestrøm. Til denne utstillingen er kuratorteamet styrket med Elise Storsveen som er billedkunstner og kurator, samt Olaf Tønnesland Hodne som er kunsthåndverker, smykkekunstner og høgskolelektor ved metall- og smykkekunstlinjen på KHiO.

Utstillingen *Nærverk – smykkekunst og bærbare idéer* er en samproduksjon med Norske Kunsthåndverkere (NK) som i likhet med Nitja hadde et uttalt ønske om kunstnerrepresentasjon i kuratorgruppen. Ut over dette fikk kunstsenteret frie tøyler til å definere fokus:

– Vi bestemte tidlig å se på hele perioden 1975–2025 og rette oppmerksomheten mot kunsthåndverk som er bruksrettet, deretter smalnet fokuset mot smykkekunst. Resultatet er en gruppeutstilling hvor vi får vist en blanding av ikoniske objekter og mindre kjente arbeider av både kjente kunstnere, de mer undereksponerte og de helt ferske.

Smykkekunst har vært lite synlig. – *Hvordan har dere jobbet med utvelgelsen av kunstnere og verk?*

– Det finnes ulike måter å se tilbake på en lang og fruktbar historie på. Utstillingen skal ikke være

kronologisk, hvert år er heller ikke nødvendigvis representert med et verk. Vår idé har vært å vise ulike opturer, nyvinninger og overraskelser som norsk smykkekunst har bydd på de siste femti årene. Vi har ønsket å trekke linjer gjennom jubileumsperioden og peke på noen av de mange tendensene som har utmerket seg, samt det som kanskje har blitt glemt.

Holmen sier at samtidig som bruksaspektet er et tydelig premiss og en underliggende idé ved smykkekunst, var bruk og funksjon noe mange materialbaserte kunstnere forsøkte å løsrive seg fra mot slutten av 1900-tallet. Det handlet nok om å frigjøre seg fra industrialiseringen og synliggjøre tilhørigheten til den frie kunsten:

– Femti år senere har ting endret seg, og kunsthåndverk har lenge vært en akseptert del av visuell kunst. Det gjør at vi i dag kan mene at nettopp bruk er noe av det som virkelig gjør kunsthåndverket spennende!

Som en del av forarbeidet gikk kuratorene systematisk gjennom alle utgivelsene av tidsskriftet *Kunsthåndverk*:

– I de tidligste utgavene så vi verk av for eksempel Konrad Mehus og Toril Bjorg som den gang fremsto som radikale. Verk fra den tiden kan virke mindre radikale i dag, men er noe vi finner viktig å løfte frem. Under Jorunn Veiteberg som redaktør var det et tydelig oppsving i saker om smykker. Samtidig ble det klart at smykkekunst utgjør et mindre felt innen kunsthåndverket, som gjør den

1
ELLA HEIDI SAND.
Armsmykke (1987).
Sølv, aluminium.

2
KRISTINE ERVIK.
Smykke av oksydert
stål (2019). Foto:
Kristoffer F. Kråkstad

3
INGER BLIX
KVAMMEN.
Årbbvuött/ Páčjokk.
Arv/Pasvik (2024).
925 sølv, papir farget
med bark fra furu og
bjørk, lav.

4
ANNA TALBOT.
The Birds & The
Bees, (2017)

5
LIV BLÅVARP.
Armbånd i ibenholdt
og bjørk

6
TORIL BJORG.
Sølvsmykke

7
KONRAD MEHUS.
Kniv (2009)



mindre synlig. Det handler bokstavelig talt om små objekter som fort havner i skyggen av store tekstiler og voluminøse keramiske arbeider i utstillinger. Med bruksaspektet som en slags kuratorisk ledestjerne ble det klart at et fokus på smykke-kunst er relevant i 50-årsmarkeringen av NK.

Bredde i materialer og uttrykk. Den videre fordypnin-gen i mangfoldet av teknikker og materialer som smykke-kunsten favner, beskriver kuratorene som å dykke ned i en godtepose. Imponerende material-kunnskap, nysgjerrighet og sterke historieformid-lende verk var noe av det som dukket opp.

Resultatet er en utstilling som blant annet pre-senterer arbeider i ulike metaller, naturmateria-ler, funne objekter, plast, papir og elektronikk. I tillegg til de klassiske smykkene som kan bæres rundt halsen, er også masker og kniver inkludert. Sistnevnte på bakgrunn av sin smykkefunksjon fra blant annet bunadstradisjonen; flere smykke-kunstnere har laget kniver.

– I arbeidet med utstillingen har vi også blitt klar over det enorme narrative aspektet ved smykke-kunsten, og besøkende vil erfare en bredde i tema-er. Folkehelse, medisin og prevensjon, et kritisk blikk på ulike materials verdi, forholdet mellom menneske og natur, kjønnspolitikk og forhold til

kropp er noe av det som bearbeides.

Et fugleperspektiv over 50 år tydeliggjør også tendenser og epoker:

– Det er spennende å se hvordan noen materialer og teknikker har hatt sine perioder og blitt borte en stund før de hentes frem igjen av nye generasjo-ner. I tillegg blir materialutforskningen tydelig gjennom «ikke-kunstneriske» materialer som man ser hos Helene Duckert, Sigurd Brongers se-neste brosjer i papp og Inger Blix Kvammens arbei-der der lassotau og plastbiter er komponenter – for å nevne noe.

– *Hva tenker du om smykke-kunstens posisjon hos formidlingsinstitusjonene de siste 50 årene?*

– Museene har samlet smykke-kunst gjennom årene, men smykke-kunsten fremstår på mange måter marginalisert sammenlignet med andre fagområder i kunsthåndverksfeltet. I tillegg til å handle om størrelsen på verkene har smykke-kunsten historisk sett ligget nær det dekorative, pynt og design, noe som ikke har hatt høy anseelse i det visuelle kunstfeltet.

I utstillingen presenteres både kunstnere som har vært produktive gjennom en årrekke, utøve-re som av ulike årsaker ikke lenger er aktive, og yngre kunstnere.



←
SAYO OTA.
Installasjon fra
eksamensutstilling
ved Tokyo University
of the Arts University
Museum. Foto:
Lemmart

Tre utstillere om smykke-kunstens posisjon

Vi tok en prat med noen av utstillerne om hva de tenker er smykke-kunstens særtrekk og posisjon i samtiden.



Inger Blix Kvammen



Helene Duckert



Sigurd Bronger

Et meningsbærende objekt

Inger Blix Kvammen (f. 1954) har base i Kirkenes/Sapmi og 30 års fartstid som smykke-kunstner. Hun har eksperimentert frem særegne tekstile teknikker i sølv og bearbeider menneskelige og geografiske grenseområder. I den delen av Norge som grenser mot Finland og Russland, blir smyk-kene historieformidlende objekter. Verk som inspireres av møter mellom urfolk og kulturer der foto, papir, tekstil, funne ting og naturmaterialer inngår:

– Smykke-kunst ligger i skjæringspunktet mellom kropp, identitet og konseptuell kunst, et kunstnerisk språk som formidler både personlige og universelle tema i et format som kan bæres på kroppen. Smykket kan være dekor, et symbol, bære et bud-skap, et minne, en sosial kommentar eller en intim fortelling. Et meningsbærende objekt som aktiveres i møtet mellom den som har det på og omgivelsene.

Blix Kvammen mener smykke-kunsten po-sisjonerer seg stadig sterkere. Rommet for eksperimentering vokser, og denne kunst-formen ses i dag som et medium for kritiske refleksjoner fremfor pynt. Flere utforsker smykkets rolle på det kulturelle, politiske og miljømessige plan, noe som gir smykke-kunsten en tydeligere stemme i kunstfeltet generelt.

– Samarbeid på tvers av kunst- og kul-

turfeltet kan bidra positivt til en ytterligere styrking av smykke-kunsten. Vi trenger også flere gode utstillingsmuligheter i og utenfor de største byene, og mer formidling som viser bredden og dybden i faget. Økonomiske støtteordninger for eksperimentelle pro-sjekter og utdanningsmiljøer som fremmer nyskapning er også viktig. Personlig har jeg hatt stor glede av å jobbe internasjonalt og med prosjekter som knytter smykke-kunsten til samfunnsaktuelle spørsmål.

Potensial til å leke med personlig identitet

Helene Duckert (f. 1988) bor i hovedsta-den og er utdannet innen kunst, design og formidling ved OsloMet. Der fattet hun interesse for kroppen som medium, noe som ledet henne til metall- og smykke-kunstlin-jen ved KHiO og en mastergrad i 2018. Hun anvender ofte overskuddsmaterialer i sine verk. Rimelige materialer som lett undervur-deres og ikke oppfattes som verdifulle, men som mange likevel har et nært forhold til.

– Som liten drømte jeg om å bli arkeolog og oppfinner, det er vel et sted mellom der jeg opererer. Jeg er alltid på skattejakt og ser etter muligheter.

Duckert definerer smykke-kunst som iden-titetsmarkør, det som bæres eller påføres kroppen med annen hensikt enn å varme.

Å bære smykker er et aktivt valg. Et smykke kan være en enkelt tråd eller det dyreste diadem, men når smykker brukes, er det ofte for å påminne bæreren om noe eller noen, det representerer noe non-verbalt overfor andre. Smykker er uttrykksfulle og mektige, både på grunn av og på tross av sin materielle verdi.

Hun tenker smykkekunst som fenomen er voksende, i takt med at folk har større spillerom til å uttrykke seg ekspressivt i hverdagen:

– Dette gir mer frihet knyttet til personlig uttrykk. Jeg skulle gjerne sett at folk brukte mer smykker. Det er noe av det første jeg legger merke til når jeg treffer andre, og jeg håper at smykkekunstfeltet når ut til flere unge. Smykker er i utgangspunktet en tilgjengelig kunstform, om man ikke baserer seg på å lage smykker av kun edle metaller. Smykkekunsten har et enormt potensial til å tillate mennesker å leke med personlig identitet. Det ønsker jeg at vi skal utøve friere og oftere, både som smykkekunstnere og som smykkebærere.

Trenger gallerier som formidler smykkekunst av høy kvalitet

Sigurd Bronger (f. 1957) arbeider med ulike materialer, ofte konstruksjoner han omtaler som «bæreinstrumenter». Disse er bærere av et bestemt materiale, med den funksjonen at de kan bæres på kroppen. Den håndverksmessige og funksjonelle kvaliteten er sentral for kunstneren som har deltatt på

en rekke internasjonale utstillinger og som i 2024 holdt sin første store separatutstilling i utlandet ved Museet for moderne kunst i München.

Begrepsmessig skiller han mellom gullsmedkunst og kontemporær smykkekunst. Gullsmedkunsten er estetiske arbeider, produsert i små serier med lite kunstnerisk innhold og tilpasset et kommersielt marked. Den kontemporære smykkekunsten kjennetegnes av stor vekt på kunstnerisk innhold med en klar idé bak. Sistnevnte er originale arbeider, priset som billedkunst og selges fra galleri eller museum.

Bronger forteller at på 1970–80-tallet var den kontemporære smykkekunsten høyt anerkjent som en egen kunstform internasjonalt. Sentrale, moderne kunstinstitusjoner viste store smykkeutstillinger og utvidet samlingene. Interessen var også betydelig blant private samlere:

– I dag har det flatet litt ut. Flere kunsthåndverkere velger å produsere for et kommersielt marked hvor de lager små serier av funksjonelle smykker. I Norge er det relativt få igjen som fortsatt lager kontemporær smykkekunst/kunstsmykker.

Fremover trengs det flere gallerier som viser kontemporær smykkekunst av høy kvalitet, med større vekt på det kunstneriske og de håndverksmessige kvalitetene i utstillingene:

– Det er også viktig at kunstutdanningen inkluderer norske og internasjonale kunstnere til undervisning og workshops. Dette vil styrke hele smykkekunstfeltet i fremtiden.

1
SIGURD BRONGER.
Sustainable construction. Brosje (2025). Gullforgylt messing, pappeske, stål, bomullstråd.

2
HELENE DUCKERT.



1



2